

Wanneer we ons afvragen welke indrukken Herman Bavinck in twee maanden tijd van Amerika opdeed, dienen we ons eerst een voorstelling te vormen van wie hij was. De afgescheiden Bavinck studeerde theologie op een plaats die voor zijn kring gold als de poel des verderfs: de Leidse universiteit. Met deze opleiding hadden veertig jaar eerder afgescheiden voormannen als Hendrik Scholte en Albertus van Raalte gebroken, en in de tussentijd was de universiteit onder orthodoxe christenen zo mogelijk nog beruchter geworden als bolwerk van de moderne theologie.¹⁶ Bavinck deed er zijn vakbekwaamheid op en leerde er respect op te brengen voor de tegenstander. Hij bleef de afgescheiden kerk trouw en koos ondanks aanbiedingen van elders in 1882 voor een hoogleraarschap aan de Theologische School van deze kerk te Kampen. In de eerste tien jaar verzamelde hij er als hoogleraar de bouwstenen voor zijn in de jaren negentig verschenen *Gereformeerde dogmatiek*, een standaardwerk dat tot op de huidige dag wordt gebruikt en momenteel zelfs in Engelse vertaling verschijnt.¹⁷ Een alumnus van de school, de christian reformed predikant Idzerd van Dellen, schreef over zijn Kamper docenten: 'we learned from all of them. But Bavinck towered far above the others. He was *the scholar and the orator*.' Zoals het korte optreden van Geerhardus Vos in de jaren tachtig een eerste impuls gaf tot een wetenschappelijker opzet van de gereformeerde theologiestudie te Grand Rapids, zo trok Bavinck veel ingrijpender het peil op van de Kamper school.

Bavinck beseftte zeer wel, dat de gereformeerde theologie reeds meer dan een eeuw zonder degelijke beoefening was gebleven, en was vervuld van hetzelfde streven als Kuyper, om haar 'in rapport te brengen met het menselijk bewustzijn, gelijk zich dit aan het einde der 19e eeuw ontwikkeld heeft'.¹⁸ De gereformeerde theologie, zo schreef hij, 'staat thans plotseling tegenover allerlei machtige problemen, die vroeger in het geheel niet of in veel eenvoudiger vorm voor haar bestonden. Zij moet overgeleid wor-

den in deze eeuw en toegepast worden op de verschillende vraagstukken, die thans van alle zijden aan de orde worden gesteld'.¹⁹ Van Dellen zei niet te veel toen hij Bavincks rectorale oraties uit zijn studentenjaren typeerde als 'a turning point in the history of the [Dutch] Christian Reformed Church.' Het was een keerpunt om twee redenen: hij stoelde de opleiding, die theologisch gezien kwijnende, op gereformeerde leest, en hij zocht daarbij 'steeds de synthese tussen het specifiek-gereformeerde en het algemeen-christelijke, tussen het specifiek-christelijke en het algemeen-menselijke'.²⁰ 'Er zit ironie in de gang der historie', schreef G. Puchinger, 'maar het valt niet te ontkennen: de meest oecumenische protestantse dogmatiek verscheen toch maar in Kampen, waar op de meest isolationistische wijze aan theologie werd gedaan!'²¹ Binnen afgescheiden kring bleef Bavinck een bijzonder geval, geliefd bij zijn studenten, om zijn kwaliteiten door de kerken gerespecteerd, maar wegens zijn kritiek op de bekrompen en sektarische geest van zijn kring tevens met een zeker wantrouwen bejegend.

We hebben dus te doen met een waarnemer, die enerzijds opvalt door zijn beslist gereformeerde achtergrond, en anderzijds door zijn openheid naar het 'katholieke'²² christendom, de actuele culturele ontwikkelingen en het moderne levensgevoel. Calvinisten, zo lichtte hij in 1896 zijn neocalvinistische overtuiging toe in het *Tijdschrift voor Gereformeerde Theologie*, 'willen niet reprimiteeren. Zij verlangen de vorige toestanden niet terug. Zij aanvaarden ten volle de vrijheid van godsdienst en geweten, de gelijkheid van allen voor de wet; zij zijn kinderen van hun tijd; zij verwerpen het goede niet dat God ook in deze eeuw hun schenkt; nalatende hetgeen achter is, strekken zij zich uit naar hetgeen voor is. Zij zoeken vooruit te komen, rukken uit de omarming van het doodelijke conservatisme zich los, en trachten mee, als eertijds, aan de spits der beweging te staan'.²³